

.....

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

.....

УДК 340.12:[(007:316.42):341.123]

В. А. Ромащенко

асистент кафедри права Європейського Союзу
та порівняльного правознавства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ООН І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглянуто основні декларації, резолюції та принципи, які були прийняті ООН у сфері регулювання інформаційного суспільства, а також їх значення та вплив на процес становлення та функціонування інформаційного суспільства в Україні через прийняття владою цілого комплексу спеціальних нормативно-правових актів.

Ключові слова: інформаційне суспільство, безпека інформаційних відносин, інформаційних простір, правове регулювання.

Постановка проблеми. Розвиток інформаційного суспільства в усьому світі здійснювався неодноразово та за територіями (а в окремих регіонах на сьогоднішній день взагалі відсутній або перебуває у процесі). Впровадження правових засад регулювання такого суспільства теж відбувалося за різних обставин та цілей ведення державної політики, а також темпів розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, враховуючи суспільні потреби. Чималу роль у створенні правового фундаменту регулювання інформаційного суспільства зіграла Організація Об'єднаних Націй. Так, прийняття численних декларацій та принципів у сфері регулювання інформаційних відносин стало у нагоді багатьом країнам світу на початку процесу розбудови інформаційного суспільства. Не стала винятком і Україна, коли взяла за основу ті цілі та принципи, що проголошені Організацією Об'єднаних Націй, Декларацією принципів та Планом дій, напрацьованих на всесвітніх зустрічах на найвищому рівні з питань інформаційного суспільства (Женева, грудень 2003 року;

Туніс, листопад 2005 року) в момент прийняття основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2016 роки, а також цілої низки спеціальних нормативно-правових актів, регулюючих питання захисту персональних даних, інформаційної безпеки, електронного урядування, електронної торгівлі та ін. Саме тому досить цікавим та актуальним є вивчення та аналіз нормативно-правових актів та робочих документів вищезгаданої міжнародної організації у сфері правового регулювання інформаційного суспільства з метою визначення їх ролі та дослідження міжнародної універсальної моделі правового регулювання інформаційного суспільства загалом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання правового регулювання інформаційного суспільства міжнародними та міжрегіональними організаціями висвітлюються в роботах учених О. Гриценко, П. Клімушина, Б. Колеснікова, М. Латиніна, Ю. Максименко, Є. Макаренка, М. Міхровської, І. Мукомели, С. Попова, В. Політанського, А. Рачинського та ін. Однак, попри значне коло наукових досліджень із окресленої тематики, досі ще не

визначена та не проаналізована універсальність міжнародної моделі правового регулювання інформаційного суспільства.

Метою статті є дослідження основних концептуальних документів, прийнятих ООН, та їхня роль, значення у процесі визнання стратегії побудови інформаційного суспільства та його правового регулювання державами окремо.

Виклад основного матеріалу. Однією з основних міжнародних організацій, що має значний вплив на регулювання інформаційного суспільства, є ООН. Так, нормативно-правові документи, що прийняті вищевказаною організацією, складають той основний базис інформаційної політики, який потім «транспортується» у національне законодавство демократично спрямованих країн, що бажають залучити своїх громадян до всіх благ інформаційного суспільства.

Дуже влучно Є. Макаренко пише, що «... в більшості розвинених країн за участі політичних лідерів, прогресивних урядів та фінансової підтримки транснаціональних корпорацій реалізуються програми становлення інформаційного суспільства; концепції переходу до інформаційної доби, плани участі у трансформації суспільних інститутів, прийняті міжнародними організаціями ООН/ЮНЕСКО, Світовим банком, Світовою організацією торгівлі, Організацією економічного співробітництва і розвитку. В основу концепцій покладено визначення стратегії інформаційного суспільства, основних положень, умов і пріоритетів міжнародної, регіональної та національної інформаційної політики, формуються політичні, правові, соціально-економічні, культурні та технологічні передумови переходу до інформаційного суспільства, обґрунтовуються специфіка і мета глобальних трансформацій» [1, с. 42]. Тобто, в залежності від того, які ініціативи та цілі розвитку інформаційного суспільства покладені в основу стратегій розвитку держави загалом, і визначаються моделі правового регулювання інформаційного суспільства.

О. Гриценко також вказує на важливість діяльності міжнародних організацій у справі розробки й реалізації стратегій інформаційного розвитку, і до числа най-

цікавіших джерел відносить онлайн-матеріали Організації економічної співпраці та розвитку, Всесвітнього союзу зв'язку, а також державних та інших інституцій, відповідальних за створення «інформаційної магістралі» у США, Канаді, Великобританії, Німеччині, Франції, Австралії, Японії та інших країнах [2].

Вважаємо за необхідне обов'язково вказати на значення та вплив міжнародного співробітництва на організацію суспільного життя та інформаційної сфери. Оскільки розвиток інформаційних, комп'ютерних та телекомунікаційних технологій набуває глобального характеру, інформаційний простір, його розповсюдження та регулювання вже давно вимірюється не тільки державними кордонами, а й має вплив ззовні. Відсутність конкретних територій та меж функціонування інформаційних технологій надає інформаційній сфері чимало переваг на користь можливих варіантів ефективного механізму регулювання та контролю за виконанням покладених зобов'язань.

Розглянемо деякі з кроків, які були зроблені конкретно ООН назустріч створенню ефективного та впливового механізму правового регулювання інформаційного суспільства.

Генеральною Асамблеєю ООН були прийняті декілька резолюцій, які значно доповнили існуючий правовий базис регулювання інформаційного суспільства. На 56 сесії була затверджена Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 56/183 «Всесвітня зустріч на найвищому рівні з питань інформаційного суспільства» 21 грудня 2001 року. Основними положеннями, які закріплювала дана резолюція, стали [3]:

– рекомендації проведення таких зустрічей із метою обговорення розвитку інформаційного суспільства в два етапи, перший з яких повинен здійснитися 10–12 грудня в Женеві, а другий – у 2005 році в Тунісі;

– відповідальні за підготовку таких зустрічей та порядку денного затвердили міжурядовий підготовчий комітет відкритого складу, який також буде займатися підготовкою варіантів декларацій та планів дій і приймати рішення стосовно процедур

участі інших заінтересованих країн у роботі зустрічі на найвищому рівні;

- ведучу управлінську роль у рамках виконавчого секретаріату тепер буде виконувати Міжнародний союз електрозв'язку;

- уряди країн зобов'язані брати активну участь у процесі підготовки до зустрічі на найвищому рівні та забезпечувати як можна вищий рівень свого представництва в ній;

- залучення цільової групи з інформаційно-комунікаційних технологій до проведення таких зустрічей;

- було запропоновано міжнародним організаціям, Генеральному секретареві Міжнародного союзу електрозв'язку внести добровільні фінансові вклади в спеціальний цільовий фонд розвитку інформації та інформаційного суспільства.

Також важливою подією в формуванні інформаційного суспільства на міжнародному рівні в історії людства стало проведення I стадії Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (WSIS), на якому розглядалося питання побудови глобального інформаційного суспільства вперше в 2003 році. На цьому міжнародному форумі лідери 161 держави світу підписали два стратегічних документи: «Декларацію принципів» та «План дій», котрі визначають напрями подальшого розвитку інформаційного суспільства на всіх рівнях. Це було обумовлено тим, що постала глобальна проблема «цифрового розподілу», яка стала фактично головною причиною виникнення нових соціально-політичних розмежувань, поділу держав світу та громадян на «інформаційно бідних» та «інформаційно багатих», що значною мірою визначає міжнародний імідж, соціально-економічний розвиток, розвиток демократичних процесів та громадянського суспільства, інвестиційну привабливість [4].

Визначальними також стали концептуальні засади та програми розбудови нового інформаційного середовища напрацювання світового саміту «великої вісімки» 2000 р. (Окінава, де й була прийнята Окінавська хартія і стосувалася формування й розвитку політики становлення інформаційного суспільства, а саме: використання

можливостей цифрових технологій; подолання електронно-цифрового розриву; сприяння загальній участі країнами, що досягли успіху у використанні ІТ; подальший розвиток створення умов для розвитку ІТ у розрізі двосторонньої та багатосторонньої співпраці); світового саміту, що проходив у Женеві (Швейцарія, грудень 2003 р.); конференцій ЮНЕСКО, що відбулися в Майнці (Німеччина, 2003 р.) та Парижі (Франція, 2003 р.), саміту з проблем розбудови інформаційного суспільства та суспільства, що ґрунтується на знаннях (Туніс, 2005 р.).

У 2003 році ООН прийняла Декларацію принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті», в якій проголосили напрям обов'язкового використання потенціалу інформаційних та комунікаційних технологій задля досягнення сформульованих у декларації тисячоліття цілей розвитку, а саме: ліквідація крайньої убогості та голоду, забезпечення загальної початкової освіти, сприяння рівності чоловіків і жінок та розширення прав і можливостей жінок, боротьба із захворюваннями, сприяння екологічній усталеності й формування глобального партнерства з метою розвитку для забезпечення більш мирного, справедливого та процвітаючого світу. Ось які принципи встановлює декларація:

- важлива роль органів державного урядування й усіх зацікавлених сторін у сприянні застосуванню ІКТ із метою розвитку;

- інформаційна й комунікаційна інфраструктура – необхідний фундамент відкритого для всіх інформаційного суспільства;

- доступ до інформації та знань;

- нарощування потенціалу;

- зміцнення довіри та безпеки при використанні ІКТ;

- створення сприятливого середовища на національному та міжнародному рівнях;

- додатки на базі ІКТ: переваги в усіх аспектах життя;

- культурна розмаїтість і культурна самобутність, мовна розмаїтість й місцевий контент;

- свобода ЗМІ;

- етичні аспекти інформаційного суспільства;
- міжнародне та регіональне співробітництво [5].

Ще одна не менш важлива за своїм значенням Резолюція прийнята Генеральною Асамблеєю ООН на 59 сесії 10 грудня 2004 року № 59/126 про «Питання відносно інформації». Основні її положення стосуються ролі інформації у повсякденному житті людства і говорять про те, що сьогодні інформація перебуває на службі у людства. Політика та діяльність Організації Об'єднаних Націй у сфері суспільної інформації залишається незмінною й покликана всіляко забезпечувати та укріплювати її роль за допомогою спеціально створених комітетів з інформації, Департаменту суспільної інформації та Генерального секретаря ООН. Така Резолюція стала відповідним логічним кроком у подоланні розриву у використанні інформаційних та комунікаційних технологій між розвиненими та розвиваючими країнами задля того, аби скоротити відставання між державами, які не отримують ніяких переваг від використання надбання інформаційно-технологічної революції. Приймаючи цю Резолюцію, ООН мала на меті усунути існуючу незбалансованість, характерну для глобальної інформаційно-технологічної сфери з тим, щоб зробити її більш справедливою, загальнодоступною та ефективною. Департаменту суспільної інформації було доручено приділяти якомога більше уваги таким основним проблемам, як: викориненню злиднів у суспільстві, запобіганню конфліктів, сталому розвитку, правам та свободам людини у сфері використання надбань інформаційно-комунікаційних технологій, ВІЛ, боротьбі з тероризмом у всіх його формах та проявах. Загальна діяльність Департаменту суспільної інформації стосується розробки стратегій у сфері комунікації; він забезпечує рівність усіх офіційних мов ООН; усуває розриви між державами у розвитку та використанні цифрових технологій; щорічно розробляє програмні пріоритети, ініціативи, проекти, котрі направлені на регулювання бюджету, функціонування інформаційних центрів ООН, стратегічних комунікаційних служб, інформаційно-пропагандистських

кампаній. Особливо важливо оцінюється роль Департаменту в миротворчих операціях, а також в активізації діалогу між цивілізаціями та укріпленням культури світу з метою забезпечення глибшого взаєморозуміння між державами [6]. Зазначається, що для побудови глобального інформаційного суспільства необхідно подолати ряд проблем:

- 1) інформаційно-технологічний дисбаланс та інформаційну ізоляцію окремих регіонів і країн;
- 2) негативний вплив комунікаційних та інформаційних технологій;
- 3) незабезпеченість інформаційних прав та свобод людини (громадянина), включаючи право на доступ до інформації і конфіденційність тощо.

А 27 березня 2006 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію, в якій проголосила 17 травня Міжнародним днем інформаційного суспільства, чим надала своїм рішенням ще більшої важливості та необхідності як святкувати, так і поважати нову епоху життя – епоху знань.

Висновки. Організація Об'єднаних Націй також займається питаннями правового регулювання інформаційного суспільства та розв'язанням їх проблем, приймаючи численну кількість концептуальних міжнародних нормативних документів. Саме тому ми можемо так впевнено заявляти та говорити про модель правового регулювання інформаційного суспільства на міжнародному рівні – міжнародні організації. Це зовсім нова, але не менш важлива модель, яка надасть можливість проаналізувати значення та вплив міжнародних та міжурядових організацій на формування правових засад регулювання інформаційного суспільства загалом.

Виділення міжнародно-універсальної моделі правового регулювання інформаційного суспільства зовсім не означає, що така модель є стовідсотково правильною чи загально-універсальною для розбудови державної політики в сфері регулювання інформаційних відносин для кожної держави; що її концепція стане в нагоді будь-якій країні, що обрала шлях переходу від індустріального суспільства до інформаційного. Основна суть даної моделі полягає в тому, що вона базується

ся на правових принципах та нормах, прийнятих міжнародними організаціями в сфері регулювання надбань інформаційно-технологічної революції, та широким використанням їх окремою особою, суспільством. І головною особливістю такого регулювання є його неминучість та обов'язкове виконання, як і неминучий перехід від індустріального до інформаційного суспільства, а згодом – і до інтелектуального.

Щодо питання співвідношення міжнародних нормативно-правових документів із законодавством України, то слід зазначити, що основні цілі та принципи, проголошені Організацією Об'єднаних Націй, а також декларації принципів та план дій, напрацьовані на всесвітніх зустрічах на найвищому рівні з питань інформаційного суспільства (Женева, грудень 2003 року; Туніс, листопад 2005 року), були використані за основу та покладені в основні положення Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», а також Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Список використаної літератури:

1. Макаренко Є. Міжнародна інформаційна політика: структура, тенденції, перспективи: дис. ... д-ра. політ. наук: 23.00.04 / Київ. Націон. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 475 с.
2. Гриценко О. Природа інформаційного суспільства та розвиток світового ринку мас-медіа // Вісник Львів. ун-ту / Серія журн. 2009. – Вип. 32. – С. 214–222. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journ.lnu.edu.ua/publications/visnyk32/Visnyk32_P3_01_Grycenko.pdf.
3. Резолюція 56/183, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН на 56 сесії про «Всесвітню зустріч на найвищому рівні з питань інформаційного суспільства» A/RES/56/183. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documentsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/491/83/PDF/N0149183.pdf?OpenElement>.
4. Капуш А. Концепція інформаційного суспільства: культурологічний аспект. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inf.ou.edu.ua/dopovid/kapush.pdf>.
5. Кісілевич-Чорнойван О. Міжнародне інформаційне право. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. – С. 39–46. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.iapm.edu.ua/portal/media/books/ddf07f97-785e-42ef-9c87-bbf87701e57c.pdf>.
6. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 56/126 на 59 сесії «Питання відносно інформації» 10 грудня 2004 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/483/82/PDF/N0448382.pdf?OpenElement>.

Ромашченко В. А. ООН и международно-правовое регулирование информационного общества

В статье рассмотрены основные декларации, резолюции и принципы, которые были приняты ООН в сфере регулирования информационного общества, а также их значение и влияние на процесс становления и функционирования информационного общества в Украине путем принятия властями целого комплекса специальных нормативно-правовых актов.

Ключевые слова: *информационное общество, безопасность информационных отношений, информационное пространство, правовое регулирование.*

Romashchenko V. UN and international legal regulation information society

The article investigates basic declarations, resolutions and principles of UN, which have been taken in regulation of information society, as well as their significance and impact on establishment and functioning of information society in Ukraine through adoption by authorities of a set of special legal acts.

Key words: *information society, security of information relations, informational space, legal regulation.*